

BİR SOSYAL SINIF KRITERİ OLARAK YERLEŞME KESİMİ VE KONUT¹

MUZAFFER SENCER

Bir topluluğun biçimlenişi genellikle iki ilkeye dayanır. Biri, "halkın sınıflara ve alt gruplara ayrılması", diğeri ise "iş tipine göre yerleşme" dir². Başka bir deyimle, bir yerleşmeyi belirleyen iki ana faktör, sınıf ayrımı ve fonksiyonların farklılaşmasıdır.

Gerçekten şehrin biçimlenişini etkileyen ana faktörlerden biri, farklılaşmış bir sosyal sistemin bulunduğu her yerde rastlanan sınıf ayrımıdır. Geniş antik sitelerde ve Orta Çağ şehirlerinde yaşama kesimleri açıkça sezilebilen üç bölümden meydana gelmiştir: Seçkinlerin sarayları, sıradan insanların evleri ve yoksulların kulübeleri...³. Bu konutlar arasındaki uçurumlar aşılamayacak kadar derindir. Sosyal ıskalada daha yüksek bir grubunkine yakın bir standarda ulaşmak imkânsızdır. Ayrıca bir kimsenin kendi kesimi dışında yaşaması, yasaya aykırı sayılmış ve çoğunluk kanunla yasaklanmıştır. Herkes belli bir konut standardını gerektiren kendi statüsünü kabul etmiştir. Yüzyıllar boyunca seçkinler lüks, orta sınıflar konfor, aşağı sınıflar yoksulluk içinde yaşamıştır. Orta Çağ Avrupasında da durum aynıdır.

Orta Çağ'ın sonlarında, zenginlik ve önemlerinin bilincine varan zengin tüccarlar, kendi standartlarını soylularınkinden ayıran sınırları kaldırmaya başlamıştır. Artık kendi konumuna (position) güvenmeyen soylu aristokrasi bu değişikliği az çok incelikle kabul etmiştir. Örneğin

1) İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesinde yapılan "Konut Tasarımlarında Çevre Etkenlerinin Değerlendirilmesi" konulu panele sunulan bildiridir.

2) William F. Ogburn - Meyer W. Nimkoff : A. Handbook of Sociology s. 281.

3) Egon Ernest Bergel : Urban Sociology, s. 77.

tüccar Jacques le Coeur'ün Bourges'da kendisi için yaptırdığı konut konutların saraylarından farklı değildir.

Son 3 yüzyılda, Batı toplumu derin sınıf ayrımlarını kaldırma yolunda belirgin bir eğilim göstermiştir. Bugün konut açısından sınıflar arasında belirsiz nüanslar söz konusudur⁴.

Bununla birlikte yine de çağımızda sosyal sınıf ayrımı şehirlerin ve konutların biçimlenişinde önemli bir rol oynamaktadır.

Gerçekten sınıf ayrımının sonucu, fonksiyonel olmayan ve yalnız farklı konut tiplerinde değil, aynı zamanda farklı oturma kesimi tiplerinde ortaya çıkan yapısal (structural) bir farklılaşmadır: Üst, orta ve aşağı konut bölgeleri.

Sınıf ayrımı çeşitli kriterlere dayanır. Başka bir deyimle, sınıf ayrımının konut üzerindeki etkileri altı bakımdan ele alınabilir: Mevki, tip, büyüklük, nitelik, onarım durumu ve ek öğeler (donatım).

a — *Mevki*: Topluluk içinde mevkiin sosyal sınıf konumu bakımından taşıdığı sembolik anlamın bir çok örnekleri gösterilebilir. Bir Amerikan orta sınıf ailesi, aşağı sınıf mahalleleri veya slum'larda değil, şehrin ve banliyösünün daha iyi kesimlerinde oturur. Üstelik mahalle ve banliyöler de hem bir bütün olarak, hem de alt bölümleriyle üst be aşağı sosyal sınıf konumlarının sembolleri olarak sıralanır. Londra'da West End, New York'ta Sutton Place veya Gracie Square veya Boston'da Beacon Hill, yalnız üst sınıf üyelerinin yaşadığı kesimler olmamakla birlikte üst sınıf konumunun sembolüdür. Yine Birleşik Devletlerde Wellesley, Scarsdale veya Shaker Heights veya Londra yakınında Cobham, Ascot veya Hemel Hempstead gibi banliyölerde oturmak üst, orta ve üst sınıf konumunun sembolü niteliğini taşır. Öte yandan, örneğin, üst, orta ve üst sınıf üyelerinin New York Times'ın "sosyete" sayfasında yer alan evlenme ilânlarında ailenin oturduğu evin mevkiinden her zaman ilk paragrafta söz edilir⁵.

Mevki çoğunlukla objektif faktörlerle belirtilmekle birlikte, bu, her zaman söz konusu değildir. Stuyvesant meydanı bozuk yapılarla kuşatılmakla birlikte Manhattan'ın özel bir kesimidir. Slum'lara yakın olan

4) E. E. Bergel: A.g.y., s. 83.

5) Bernard Barber: Social Stratification, s. 145.

Louisburg meydanı Boston'da en aristokratik kesimlerden biridir. Bu kesimler mertebelerini eski dönemlerden beri taşıdıkları prestije borçludur. Prestijin eksik olduğu durumlarda başka ayrımlar aranır. Örneğin, yükseklik bunlardan biridir. "Tepede yaşamak" kendini beğenmişlerin bir tutkusu olmuştur. Bir parka veya ağaçlıklı bir yere yakın oturmak da bir sosyal ayırım belirtisidir.

Bir kıyı kesiminin değerlendirilmesi koşullara bağlıdır : Deniz veya göl kıyısı endüstriyel amaçlarla kullanılıyorsa, karşımızda alt sınıf yerleşme kesimi vardır. İş yeri değilse, kesim üst sınıf konutu için elverişlidir.

Diğer mevkilerle ilişki de önemli bir rol oynar. Belli bir iş saati olmayan ve işyerine geç gidebilen üst sınıflar, ana, gürültülü caddelerden uzak yaşar ama evlerinin, ana yollara elverişli bir bağlantısı olan ve hergün aynı yere gidip gelenler için ana duraklardan çok uzak olmayan noktalarda bulunmasını isterler. Ulaşılması güç olan kesimler düşük konut değeri olan yerlerdir ve fazla harcamalarda bulunamayanların yerleşme kesimidir. Böylelikle banliyölerde birbirinden iyice ayrılmış olarak her üç sınıfa da rastlanır. Orta sınıflar elverişli ulaşım noktalarında yaşar. Üst sınıflar, hiç olmazsa trene yetişmek için bir otomobilin zorunlu olduğu daha uzak kesimlerde oturur. Aşağı gelir grupları ise, ikisi arası ama hep yoğun yerleşmeleri seçer. Alt sınıf banliyö kesimlerinin ulaşım masraflarını bile karşılayamaz durumda olan en yoksullar, ana iş bölgelerine yakın, iş yerlerine yaya olarak elverişli uzaklıktaki kesimleri seçer, böylece yol parasından tasarruf ederler.

İstenmeyen mevkiler, demir yollarına yakın ve gürültü, hoş olmayan koku ve dumanlara yol açan kuruluşlara bitişik yerlerdir : Kimya endüstrileri, hayvan depoları, yük katarı istasyonları, iskeleler. Sadece başka seçme imkânı olmayanlar, slum niteliğinde olan bu kesimlerde yaşarlar.

b — *Konut Tipi* : Konut tipleri de sınıf yapısına uygundur. Zenginler büyük konutlarda, şehir evlerinde, apartman dairelerinde ve diğer lüks apartmanlarda yaşar. Orta sınıflar, standart "bir ailelik" konutları veya elverişli ama çok pahalı olmayan konutları seçer. Alt sınıflar daha ucuz "tek ailelik" evler, apartmanlar veya ikiyle altı aile arasında değişen çok ailelik konutlarda oturur. En yoksullarsa, ucuz ve bayağı evlerde, bodrum katlarında ve kulübelerde yığılmış durumdadır⁶.

6) E. E. Bergel : A.g.y., s. 78-79.

Örneğin, Birleşik Devletlerde aşağı yukarı her sınıftan halkın oturduğu apartmanlar dışında, iki veya üç aileli evler türünden çok aileli konutlar, üst sınıf ve üst orta sınıfın sembolü niteliğindedir⁷.

c — *Konut Büyüklüğü* : Evin büyüklüğü yalnız sınıf ayrılığını değil, yaşama standartlarını da yansıtır. Son yirmi beş, otuz yılda sınıf eşitliği yolunda henüz durulmamış olan bir hareket belirmiştir. Üst sınıflar evlerini küçültmek zorunda kalmışlardır. Örneğin, Manhattan'da hiç bir özel konut bütün bir şehir bloğunu kaplayacak büyüklükte değildir. Onbeş yirmi odalı geniş apartmanlar da aynı şekilde ortadan kalkmaktadır.

Küçülme sırası şimdi orta sınıf apartmanlarına gelmiştir. Çok kimsenin ayrı bir oturma ve yemek odasına gücü yetmemektedir. Bunların yerini gerçekte mutfağın bir kısmı olan birleşik oturma - yemek odaları (dinette'ler) almıştır.

Buna karşılık ortalamanın altındaki gelir gruplarında, konutların büyüdüğü görülmüştür ama aradaki ayırım halâ göze çarpar bir nitelik taşımaktadır. Zenginlerin her aile üyesi için yatak odaları, çalışma odaları, kitaplıklar, oyun salonları, hizmetçi bölümleri ve misafir yatak odaları vardır. Üst orta sınıflar çoğunlukla en azından bir yedek yatak odasına sahiptir, öte yandan aşağı gelir grupları genellikle bir tek yatak odası olarak oturma odasını kullanmak zorundadırlar. En yoksulların yaşadığı yerlerse bütünüyle elverişsizdir.

d — *Konut Niteliği ve Onarım Durumu* : Bir konutun niteliğinin malî imkânları yansıttığı apaçıktır. Onarım durumu belki diğer belirtilerden de çok, bir kimsenin sınıf statüsünü koruyup korumadığını gösterir. Aile bütçesinin genel kontrole en açık olan yanı konutun bakımındır. Bu, "marjinal insan"ı yani ait olmak istediği grupta güvenilir bir konumu olmayan kimseyi duygusal ve malî bir zorlama altında bulundurur.

e — *Ek Öğeler (Donatım)* : Ek öğeler de yalnız yapılan harcamalar yüzünden değil, belli bir sınıfın gözetilmesi istediği hayat stilini gösterdiği için sınıf statüsünü ortaya koyar⁸. Örneğin daha yakın zamanlara kadar Paris'de geniş araba kapısı olan konutlar sosyal prestijin ihmâl edilmeyecek bir öğesi sayılmıştır⁹.

Bahçe konusunda, pahalı çiçekleri bulunan düzenli bahçelerden tutun da, ancak yabancı otların yetiştiği yoksul avlulara varıncaya kadar

7) B. Barber : A.g.y., s. 145.

8) E. E. Bergel : A.g.y., s. 80.

9) Pierre Laroque : Sosyal Sınıflar, Çev. Y. Gürbüz, s. 15.

değişen sınıf ayrımları vardır. Buna benzer değişikliklere banyo, mutfak ve çamaşırılık imkânları bakımından, bodrum ve çatı, garajlar, servis kapıları, avlu duvarları, sayvan ve pencerelere ek dış kanatların varlığı veya yokluğu yönünden de rastlanmaktadır. En altta kağıt kalınlığında duvarların, akan tavanların, gıcırdayan döşemelerin belirlediği kulübeler yer alır. Yine hiç bir akar suyu, banyosu, gaz ve elektriği, hattâ tuvaleti olmayan çok sayıda konut vardır.

Sınıfların kesim bakımından ayrımı çeşitli faktörlere dayanır. Konutun ekonomik etkisi en güçlü faktördür. Konutun bedeli, kira ve bakım, sınıflar arasında aşılmaz bir sınır çizer¹⁰.

Sosyal sınıflar, çoğunluk farklı hayat stileriyle belirlenir¹¹. Bir sosyal sınıfa bağlılık, diğer sınıflarınkinden farklı bir hayat biçiminde kendini gösterir. Gerçekten birey ve aile geliri, belirli bir yaşama düzeyi, bir hayat stili sağlar¹². Aynı hayat düzeyinden olanlar arasında, onları sembolik yönden başkalarından ayıran ortak, objektif semboller ortaya çıkar¹³.

Gelirle sosyal sınıf konumu arasında sıkı bir ilişki bulunmakla birlikte, gelir gruplarıyla sosyal sınıfların tam çakıştığı ve örtüştüğü ileri sürülemez. Simiand'ın belirttiği gibi, sınıflar yalnız gelir ve gelir kaynağıyla değil, bu kaynakların kullanılış şekliyle belirlenir¹⁴.

Bu bakımdan konut yönünden sınıf ayrımı harcama gücünden daha fazla bir şey ifade eder ve aynı zamanda bir harcama istekliliğini gösterir. Bu isteklilik, belli bir aile bütçesinin imkânları içinde mal ve hizmetlerin değerlendirilmesine dayanır. Sınıf standartlarına, yâni belli bütçe maddelerine yüklenen sosyal değere uygun yaşamak zordur. Orta sınıflar, dışardakilerin kontrolüne konu olduğundan “görünür harcamalar” uğruna “görünmez harcamalar” dan fedakârlıkta bulunma eğilimi gösterirler.

Alt sınıfların tutumu ise bunun tersidir. Yeterli istatistik veriler bulunmamakla birlikte, kol işçilerinin hiç olmazsa oransal olarak besin için beyaz yakalı müstahdemlere daha çok harcamada bulunduğu bilinmektedir. Kol işinin daha fazla besin gerektirdiği şüphesidir. Bununla birlikte, kol işçileri içkiye oransal olarak daha çok, imkânlarının üstünde

10) E. E. Bergel : A.g.y., s. 80.

11) B. Barber : A.g.y., s. 138.

12) P. Laroque : A.g.y., s. 14.

13) W. F. Ogburn - M. F. Nimkoff : A.g.y., s. 127.

14) F. B. Gregg : Les Classes Sociales aux Etats Unis, s. 62.

para harcar Bütçe, konut ve giyim masraflarından kesintiyle dengeye sokunulur. Bunlar, orta sınıfların en güç ihmâl edebileceği maddelerdir. Bu bakımdan orta sınıflar, konut için nisbeten daha çok harcamada bulunur ve besin, içki, ve daha seyrek olarak da otomobil masraflarından keser. Çiftçiler dışında, içki içmeyenlerin oranının en yüksek olduğu sınıf orta sınıfların alt kategorisidir.

Bütçe hazırlığındaki farklar, gelir ayrımlarının bazan önemsiz olması halinde orta ve alt sınıfların niçin halâ ayrı kesimlerde yaşadığını gösterir niteliktedir. Birçok durumlarda kalifiye kol işçileri büro işçilerinden daha yüksek bir gelire sahip olmakla birlikte, ikinciler daha iyi bölgelerde yaşamaya çalışır¹⁵.

Öte yandan, bir ailenin sahip olduğu konutların sayısı, genellikle o ailenin sosyal sınıf konumunun bir sembolüdür. Üst sınıftan olanların hayat stillerinin gerektirdiği çeşitli eylemler için iki veya daha çok konutu, örneğin bir şehir evi, bir tatil evi veya balıkçılık, avcılık ve kayak gibi bazı özel sporlar için birer evleri bulunabilir. Yukarda adı geçen üst orta ve üst sınıf üyelerinin New York Times'de yayınlanan evlenme ilânlarının aşağı yukarı üçte birinde iki veya daha çok konut belirtilmiştir. Bunlardan biri New York şehrinin sosyal bakımdan belirgin kısmında veya üst sınıf banliyösündeysen, diğeri bir sahilde veya bir taşra şehrindeydir. Böylelikle, aşağı yukarı ilânı okuyan herkese sosyal sınıf konumu sembolik bakımdan bildirilmiş olur¹⁶.

Görüldüğü gibi, bir toplulukta konut tipi ve kesiminin, sosyal sınıf sembolleri olması mümkündür. Gerçekten konut, bir çok eğlence, tüketim, eğitim ve sosyal ilişki eylemlerinin içinde geçtiği bir yer olduğundan bir sembol niteliği taşıyabilir. Bir ailenin komşularının kendisiyle yakın ilişkiler kurulan aileler olması ihtimali de konutun bir sembol özelliği taşıdığına gerekçesidir. Bütün bu davranışlar sosyal sınıf anlamı taşıdığından bu davranışların ortaya çıktığı yerler, yâni evler ve mahalleler, sosyal sınıf sembolleri haline gelir¹⁷.

Bu bakımdan, yerleşme kesimi ve konut günümüz sosyoloji araştırmalarında önemli bir sosyal sınıf kriteri özelliği kazanmıştır : Gerçekten sosyal sınıf kriterleri olarak göstergelere (indicator) başvuran modern sosyoloji, sosyal tabakalaşmayı belirlemek üzere, genel olarak üç gösterge türü geliştirmiştir:

15) E. E . Bergel : A.g.y., s. 145.

17) B. Barber : A.g.y., s. 144.

- a — Sözel değerlendirme göstergesi,
- b — Karşılıklı ilişki göstergesi,
- c — Sembolik gösterge veya eylem ve mülkiyet göstergesi¹⁸.

a — İlk gösterge, sözel değerlendirme (verbal evaluation) ler, yâni bireylerin birbirlerini değerlendirirken, ister düşünüp taşınarak, ister gelişigüzel, ister örtük, ister açıkça olsun söyledikleridir. Halkın sözlerinin büyük bir kısmı kendilerini ve başkalarını değerlendirci bir nitelik taşır. Örneğin bir şehrin çeşitli yerleşme kesimlerinin taşıdığı adlar birey ve ailelerin sosyal sınıflarının belirlenmesinde bir sözel değerlendirme olarak işe yarar.

b — İkinci gösterge bir ilişki birliği göstergesidir. Yâni toplum üyelerinin birbirleriyle karşılıklı ilişkilerinde ortaya çıkan aktüel arkadaşlık örnekleridir. Karşılıklı ilişkilerin bir kısmı bir eşitliğin belirtisi, bir kısmı da ayırıcı değerlendirmelerin, yâni sosyal sınıf üstünlüğünün görünüşüdür. Örneğin, çeşitli yakın ilişkiler sosyal sınıf eşitliğini gösterir. Flört, evlilik, komşuluk, birlikte yemek yeme ve partilere dâvet gibi bir sosyal sınıf eşitliği ifade eden sosyal ilişkilerin içinde geçtiği yerleşme kesimi ve konut bir sosyal sınıf göstergesidir.

Gerçekten bu konuda Amerika'da yürütülmüş olan araştırmalar, evlenmelerin büyük çoğunluğunun önceden birbirine yakın kesimlerde yaşayan, yâni sosyal sınıf yönünden eşit olmaları ihtimali bulunan kimseler arasında yapılmış olduğunu göstermiştir. Örneğin, 1948 yılındaki New Haven evlenmelerinin bütünü üzerindeki incelemesinde Hollingshead, mahalleleri yalnız coğrafi bakımdan değil, sosyal sınıf bileşimi yönünden de gruplandırdıktan sonra, evlenmelerin % 83'ünün aynı veya yakın sosyal konumlu mahallelerde yaşamış olan eşler arasında olduğunu bulmuştur¹⁹.

c — Üçüncü gösterge ise sembolik olanıdır. Bir eylem veya bir mal sahipliği, bir sınıf konumunun sembolüdür. Para, giyim, eğlenme biçimleri, konut ve oturma kesimleri, birçok toplumda sosyal konumun sembolü olan mal sahipliği ve eylemlerin birkaç örneğidir.

İşte sözel değerlendirme göstergesinden hareket etmekle birlikte, karşılıklı ilişki göstergesi ve sembolik göstergeye de başvurmuş olan

18) B. Barber : A.g.y., s. 97.

19) B. Barber : A.g.y., s. 126.

W. Lloyd Warner ve arkadaşları²⁰, ünlü Yankee City incelemelerinde topluluğun sınıf yapısını belirlemede yerleşme kesimi ve konuttan geniş çapta yararlanmışlardır. Bu seri araştırmaların yapıldığı yer 17 bin kişilik Newburyport (Massachussetts) şehridir²¹. (Bak. Harita)

Bir toplulukta üyelerin birbirlerini sözel olarak değerlendirmelerine dayanan bir sınıf kriterine başvurarak²², Warner ve arkadaşları şehirdeki sınıf yapısını belirlemek üzere, bireylerin derecelendirilmelerinde kullanılan sözel değerlendirmeleri gözden geçirirken bir buluş yapmışlardır :

Kendisine yüksek ve aşağı derecelerin yüklenmiş olduğu servet ve meslekle ilgili ifadelerde, belli coğrafi terimlerin, yalnız halkı şehrin coğrafi kesimlerine yerleştirmek için değil, onların merteye düzeni içindeki yerlerini değerlendirmek için kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Bu türden ilk genelleme, nüfusun küçük bir yüzdesinin "Hill Streeter" lar veya "Hill Street'te yaşayanlar" şeklinde belirlenmesi olmuştur. Bu terim, bu kümeye girenlerin de girmeyenlerin de kullandığı bir terimdir. Bir birey Hill Streeter olarak nitelendiğinde bütün belgeler onun, sosyal hiyerarşinin tepe noktasına yakın olduğunu veya en üstünde bulunduğunu göstermiştir.

Bir değerlendirme anlamı taşıyan başka bir coğrafi terim de "Riverbrook" terimidir. Bir insanın bir "Riverbrooker" olduğu veya Riverbrook'da yaşadığı söylendiğinde, onun sosyal hiyerarşinin en altında olduğu anlaşılır. Görüşmeler bilgi vericinin sosyal ıskaladaki yeri ne olursa olsun, bu genellemenin doğru olduğunu göstermiştir.

Görüşmelerde sık sık ortaya çıkan bir başka coğrafi terim, "Hill Streeter"a karşı olarak kullanılan "Side Streeter" terimidir. Bazı bağlamlarda bir "Side Streeter"ın "Hill Streeter" olmayan kimse şeklinde nitelendiği görülmüş ama daha titiz görüşmeler, bir Hill Streeter için, bir "Riverbrooker"la bir "Side Streeter"ın farklı olduklarını ortaya çıkarmıştır. Bir Side Streeter sosyal bakımdan ne Hill Streeter kadar yüksekte ne de Riverbrooker kadar aşağıdadır, ikisi arası bir yerdedir. River (ırmak) kesimini Hill Street'e bağlayan sokaklar boyunca yaşayan Side Streeter'lar, yerleşme kesimi bakımından olduğu kadar sosyal bakımdan da orta konumdadırlar.

20) W. Lloyd Warner - Paul S. Lunt : The Social Life of a Modern Community.

21) W. F. Ogburn - M. F. Nimkoff : A.g.y., s. 140.

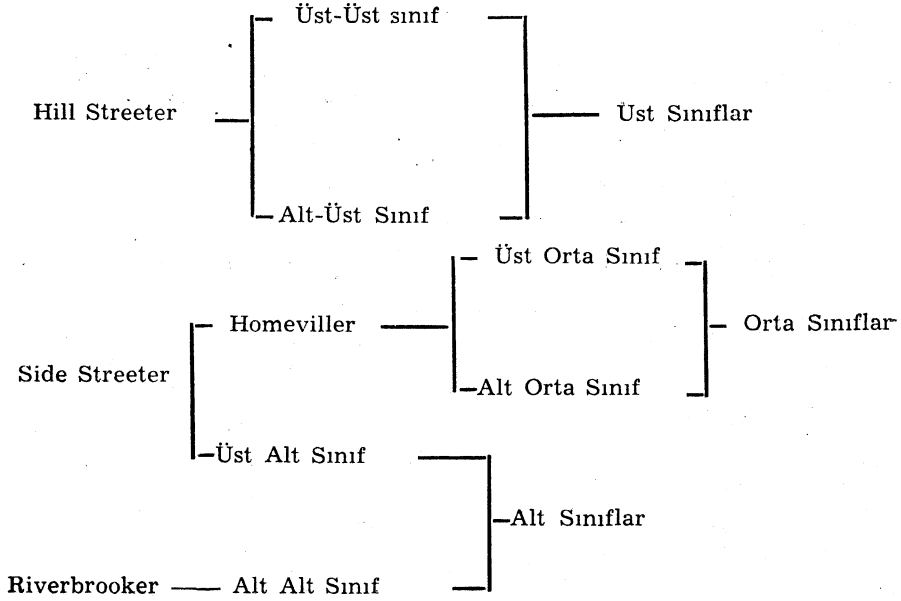
22) B. Barber : A.g.y., s. 111.

Ama bütün Side Streeter'ların aynı olmadığı görülmüştür. Bunların bir kısmı yüksek, bir kısmı aşağıdır. Yüksek Side Streeter'lar bir başka coğrafi terimle "Homeviller" terimiyle adlandırılmaktadırlar. Homeville Yankee City'nin kuzey ucunda, kesinlikle belirlenmiş bir alandır. Homeville'de oturanlar sosyal iskanın orta kesiminde yer alan ve genellikle dipten çok tepeye yakın kimselerdir. Orta sınıf veya üst orta sınıf terimi çoğunluk Homeviller anlamında kullanılmıştır. Homeviller'lar ve benzerleri genellikle iki grup (Üst - orta ve alt - orta sınıflar) da sıralanmış ve niteliklerinin birçoğu bakımından Riverbrooker'lara daha çok benzeyen Side Streeter'ların aşağı katmanından ayrılmışlardır. Homeviller'ların bu aşağı grubu ile Side Streeter'ların en aşağı grubu arasındaki ayrımlar diğerleri kadar açıkça belirlenmemiştir. Bu durumda, Hill Street'in kabaca üst sınıfa Homeville'in hiç olmazsa orta sınıfın üst kesimine ve Riverbrook'un da en aşağı sınıfa karşılık olduğu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, Hill Street olarak sınıflandırılan halk bir mevki haritasına yerleştirildikte, hepsinin Hill Street'de yaşamadığı ve Hill Street'te yaşayan halkın tümüyle Hill Streeter (yani üst sınıf) olmadığı hemen ortaya çıkmıştır. Buna benzer bir genellemenin Riverbrooker ve Homeviller'lar için de doğru olduğu görülmüştür. Bu buluş ayrıca bu adlandırmaların bir demokratik toplumun üyeleri tarafından, topluluktaki yüksek ve aşağı sosyal statüleri belirtmek üzere örtük olarak kullanılan mertebeye terimleri olduğunu göstermiştir.

Hill Streeter olarak adlandırılan kişilerle derinliğine görüşmeler, bu grup üyelerinin üst sınıfı, biri yüksek, diğeri aşağı iki alt bölüme ayırdığını ortaya çıkarmıştır. Bilgi verenler, sık sık "eski aile" den olanlarla "yeni aile" den onlardan söz etmişlerdir. Eski aileden olanlar, aileleri bir kaç kuşak boyunca üst sınıf konumuna katılmış olan bireylerdir. Yankee City' de uzun bir süreden beri oturma önemli bir faktör olmakla birlikte tek başına bir aileyi sosyal sınıf sisteminin doruğuna yerleştirme gücünde değildir. Çünkü sonra belirlenmiş olan altı sınıfın hepsinde de ikiyüz yıl, hattâ bazı durumlarda topluluğun kuruluşuna kadar, üç yüz yıl geri giden soy kütüklerine sahip aileler vardır²³.

Böylece Warner, "üst üst sınıfın "alt üst sınıf" tan ayrılmasıyla altı sınıflık bir sosyal yapıya ulaşmıştır. Bu altı sınıfın birbirlerine göre hiyerarşik durumlarını şematik olarak gösterebilmek mümkündür.

23) W. L. Warner - F. S. Lunt :A.g.y., s. 82-87.

Yankee City'de coğrafi terimlerle kendini açığa vuran sosyal sınıf yapısı Warner'e göre diğer göstergelerle de ortaya çıkmıştır.

Kısası, araştırmada bireylerin her türlü kurumsal katılımlarına başvurularak ve içinde yaşanılan kesim, konut tipi, eğitim türü, âdetler ve diğer sınıf sembolleri gibi ek belgelerden de yararlanılarak toplumda bir bireyin ortalama yerini kolayca belirlemek mümkün olmuştur²⁴. Bu yöntem ve tekniklerle Warner ve arkadaşlarının Yankee City'de belirledikleri altı sınıflık sosyal yapı ve bu sınıfların genel nüfusa oranları şöyle bir dağılım göstermektedir²⁵.

Üst - Üst	% 1.44
Alt - Üst	% 1.56
Üst - Orta	% 10.22
Alt - Orta	% 28.12
Üst - Alt	% 36.60
Alt - Alt	% 25.22
Bilinmeyen	% 0.84

Yankee City'deki sosyal sınıfların yerleşme ve konut yönünden taşıdığı özellikler şunlardır :

24) W. L. Warner - P. S. Lunt : A.g.y., s. 90.
25) W. L. Warner - P. S. Lunt : A.g.y., s. 88.

Üst - Üst Sınıf : Yankee City'nin % 1.44'ünü meydana getiren Üst - Üst sınıf aileleri ev sahipliği yüzdesi bakımından yalnız aşağı üst sınıftan geridir. Bir kaç Ü. Ü. sınıf üyesi kiracı durumundadır.

Ü. Ü. Sınıf üyelerinin diğer sınıflara oranla daha büyük bir yüzdesi (% 67) geniş konutlarda, yine öteki sınıfların oranından daha küçük bir yüzdesi ise orta ve küçük hacimli konutlarda yaşar.

Yerleşme kesimleri bakımından Ü. Ü. ve Alt üst sınıflar, geniş çapta Hill Street, Oldtown ve Newtown'da yoğunlaşmıştır. Centerville dışında bırakılacak olursa bu sınıftan olanlara Yankee City'nin diğer kesimlerinde çok az rastlanır.

Alt - Üst Sınıf : A. Ü. Sınıfta ev sahipliği yüzdesi diğer sınıflara oranla daha yüksektir.

Alt - Üst Sınıfın çoğunluğu geniş, önemli bir yüzdesi orta büyüklükte, önemsiz bir kısmı da küçük konutlarda yaşamaktadır.

Yerleşme kesimi bakımından A. Ü. Sınıfın üyeleri çoğunlukla Ü. Ü. Sınıf üyelerinin de geniş ölçüde yoğunlaştığı yerlerde otururlar. A. Ü. Sınıfın en çok biriktiği bölgeler, Hill Street, Oldtown'dur.

Üst - Orta Sınıf : Ü. O. Sınıf, ev sahiplerinin oranı bakımından en çok Ü. Ü. ve en az Alt Alt sınıfa benzemektedir. Bu sınıf konutlarının % 60'ı boyca orta, % 23'ü küçük, % 16'sı geniştir. % 1'i de iş amaçlarıyla yapılmıştır.

Alt - Orta Sınıf : Bu sınıf üyelerinin % 17 kadarı ev sahibi durumundadır. A. O. Sınıfın % 50'si orta büyüklükte, % 42'si küçük konutlarda oturmakta, ancak % 7'si geniş konutlarda yaşamaktadır.

A. O. Sınıf evleri çoğunlukla Homeville, Newtown ve Oldtown'da yer almaktadır.

Üst - Alt Sınıf : Yankee City'nin nüfusça en geniş olan Ü. A. Sınıf üyelerinin oturduğu konutların % 52'si küçük, % 41'i orta büyüklükte, % 4'ü ise geniştir. % 3'den biraz azı da iş yeri niteliği taşımaktadır.

Ü. A. Sınıftan olanların büyük bir yüzdesi İş Kesimi, Centerville, Littletown ve Riverbrook'da yaşamakta ve çok küçük bir azınlığı Hill Street, Middletown ve Irmağın Öte Yakasında oturmaktadır.

Alt - Alt Sınıf : A. A. Sınıf üyelerinin % 6'sından da azı ev sahibidir. A. A. Sınıf küçük evler oranı yönünden diğer sınıfların üstünde, geniş evler oranı bakımındansa altındadır.

A. A. Sınıfın oturduğu evler çoğunlukla Middletown, Downtown, Riverbrook ve Uptown'da yer almakta ve bu evlere Hill Street, Centerville, Homeville, Newtown ve Oldtown'da çok az rastlanmaktadır²⁶.

Warner'a göre, benzer karakteristikler gösteren aynı sınıf katmanlarına küçük değişikliklerle bütün Birleşik Devletler de rastlanacaktır²⁷.

Göstergeler, toplumun sosyal sınıf yapısını belirleme yolu olarak ele alınmakla birlikte, bilimsel incelemelerde, sürekli olarak, sağduyu kullanımlarında her zaman bulunmayan bir karakteristikler serisine sahip göstergeler arama eğilimi vardır. Bilim sırasıyla, standartlaştırılmış, güvenilir, ıskala niteliği taşıyan ve ekonomik olan bir gösterge arar. İşte bu nitelikleri taşıyan bir bilimsel göstergeye "indeks" adı verilir.

Şon yıllarda sosyal bilimlerde geliştirilmiş olan sosyal sınıf konumu indekslerinin en dikkatle hazırlanmış olanlarından biri Jonesville incelemelerine dayanarak yine Warner ve arkadaşlarının sunduğu indekstir. Warner önce, bir sosyal sınıf göstergesi olarak, yapılan sözel değerlendirmeleri, bir yerel topluluğun, sınıf yapısını göstermek üzere ve bireylerin yerlerini belirlemek için kullanarak geliştirdiği beş teknikten meydana gelen Değerlendirilmiş Katılım (Evaluated Participation) D. K. yöntemine başvurmuş²⁸, yakın zamanlardaysa kullanılması D. K. yönteminden daha basit olan bir indeks kurmaya ve bunun D. K. yönteminin verdiği sonuçlarla ne ölçüde bağımlı olduğunu bulmaya çalışmıştır.

Warner işe indeksi için altı madde seçmekle başlamıştır: Meslek, gelir tutarı, gelir kaynağı, konut tipi, oturma kesimi ve eğitim derecesi. Bu maddelerin herbiri için Warner, yedi kertelik (point) bir ıskala kurmuştur. Örneğin konut tipi ıskalası "büyüklük", "durum", "diğer yapılara yakınlık". "çimenliğin büyüklük ve durumu", v.b. gibi dış görünümlere dayandırılmış, oturma kesimi ıskalası ise çeşitli yerel mahallelerin sosyal üleri ve fiziksel koşulları üzerinde temellendirilmiştir.

Çeşitli maddeler sosyal sınıf konumu göstergeleri olarak aynı ölçüde önemli sayılmadığından, Warner'in adlandırdığı gibi, Statü Karakteristiği İndeksi (S.K.İ.) temeli üzerinde son sayıyı hesaplarken kullanılmak üzere, bu maddelere çeşitli ağırlıklar verilmiştir. Örneğin mesleğe 4, gelir kaynağına 3, oturma kesimine 2 lik bir ağırlık tanınmıştır. Bir insanı, bu yedi kertelik altı maddenin her biri üzerinde değerlendirerek ve herbirine göre aldığı dereceyi maddenin ağırlığı ile çarparak, o insanın sosyal sınıf konumunun indeksi sayısı hesaplanabilmiştir.

26) W. L. Warner - P. S. Lunt : A.g.y., s. 422-450.

27) Leonard Broom - Philip Selznick : Sociology, s. 181.

28) B. Barber : A.g.y., s. 114.

Daha sonra S.K.İ.'nin verdiği sonuçlarla D.K. yöntemiyle elde edilenler arasındaki hangi ölçüde bir bağıntının bulunduğunu görmek üzere Warner, Jonesville'de, herbiri sınıf yapısı içinde her iki yöntemle de yerleştirilmiş bir bireyler grubunu ele almış ve altı maddelik S.K.İ. ile D.K. tekniğinin verdiği sınıf derecesi arasındaki bağıntının çok yüksek olduğunu görmüştür: 97.

Altı maddenin tek tek herbiriyle D.K. derecelenimleri arasında yeterince yüksek bir bağıntının olması, Warner'in S.K.İ. tekniğini daha da basitleştirmesine yol açmıştır. Maddelerden ikisi, gelir tutarı ve eğitim derecesi D.K. derecelenimiyle bağıntıyı arttırmaya pek yaramadığı için bırakılmıştır.

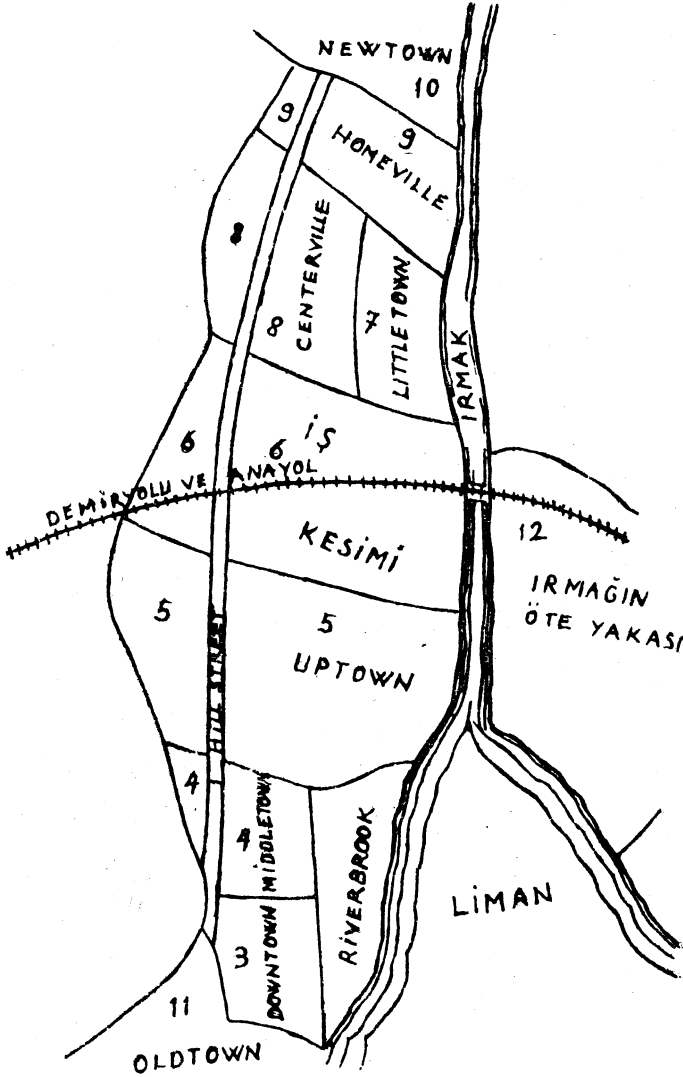
Böylece geri kalan dört madde, yeniden düzenlenmiş bir S.K.İ. şeklinde bir araya getirilmiş ve bu dört maddelik S.K.İ. temeli üzerindeki sayılarla D.K. derecelenimleri arasındaki bağıntı yine de çok yüksek olmuştur. Gerçekten altı maddeyle bağıntı 974 iken, 4 madde ile çok küçük bir farkla 972 çıkmıştır.

Tasarruf düşüncesiyle Warner son olarak 4 maddelik S.K.İ. üzerinde karar kılmıştır. Bu iki ayrı yöntemle sınıf derecelendirmeleri arasındaki yüksek bağıntının ortaya çıkarılması Hatt'e daha da gelişmiş bir sosyal sınıf konumu indeksi ilham etmiştir. Hatt 4 maddelik S.K.İ. tekniğindeki iki maddenin, meslek ve gelir kaynağının bütün Birleşik Devletler için standart olduğunu belirtmiştir. Diğer iki madde, konut tipi ve oturma kesimi bir dereceye kadar yerel topluluk farklarının ürünüdür ve bu yüzden çeşitli yerel topluluklar arasında değişiklik gösterir. Bu bakımdan Hatt, meslek ve gelir kaynağının iki madde olarak içinde yer aldığı ve bir üçüncü maddenin, konutun irat değerinin eklendiği bir indeks sağlığı vermiştir. Bir indeks maddesi olarak standartlaştırılması özel bir uğraşı gerektirmekle birlikte bu üçüncü maddenin Birleşik Devletler için standart bir duruma getirilmesi konut tipi ve oturma kesimine oranla biraz daha kolaydır. Hatt'in sağlığı verdiği üç maddelik indeks, D.K. yönteminden çok daha ekonomik olacak ve hem yerel topluluk hem de ulusal örnek araştırmaları için standartlaştırılmış bir sosyal sınıf konumu ölçüsü sağlayacak niteliktedir²⁹.

Yerleşme kesimi ve konutun bir sosyal sınıf kriteri olarak kullanılması temelce, sınıf ayrımının, konutun çeşitli yönlerden biçimlenişini belirlediği ilkesine dayanmaktadır. Gerçekten görüldüğü gibi sosyal sınıf ayrımı, konutu başlıca mevki, tip, büyüklük, nitelik, onarım durumu ve donatım imkânları bakımından etkilemekte ve sınıf ayrımına paralel olarak

29) B. Barber : A g.y., s. 178-181.

sosyal tabakalaşmanın dışlaşmış bir görünüşü şeklinde çeşitli konut özellikleri ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan konutu etkileyen sosyal çevre faktörü ele alınırken sosyal sınıf ayrımına büyük bir ağırlık tanımak gerekmektedir.

YANKEE CITY'NİN YERLEŞME KESİMLERİ
W. LLOYD WARNER
PAUL S. LUNT
THE SOCIAL LIFE OF A MODERN COMMUNITY